

HOMER: ILIJADA, ODISEJA. Preveo Tomislav Maretić. Priredio Stjepan Ivšić. Nakladni zavod Matice hrvatske, Zagreb 1987⁶.

»Ilijada i Odiseja stoje na pragu naše civilizacije kao trajni spomenici života i poezije, jer sadrže univerzalnost i aktualnost životne stvarnosti, širinu težnji i bogatstvo emocionalnosti.« Ove su riječi prof. dr. Milivoja Sironića otisnute na koricama prijevoda Homerove *Ilijade* koji je izdao Nakladni zavod Matice hrvatske 1987. godine. Njihova se poruka, međutim, ne može pomiriti s činjenicom da je ova ista izdavačka kuća više od 20 godina oklijevala s obnavljanjem izdanja *Ilijade* i *Odiseje*.

Nakon ovako neshvatljivo dugog razdoblja u našim knjižarama ponovo nalazimo Homerove epove u prijevodu Tome Maretića koji je redigirao Stjepan Ivšić. Izdavač je, slijedeći svoja prethodna izdanja, objavio u jednoj knjizi prijevod *Ilijade* praćen tumačenjem riječi i imena, sažetim pregledom sadržaja epa, Ivšićevim pogovorima petom i šestom izdanju, te studijom Milivoja Sironića pod naslovom »Homer i grčka herojska epopeja«. Tome je u ovom izdanju pridodan i sažet, ali vrlo informativan esej Vojtjeha Zamarovskog o Homeru i homerskom pitanju.

Listajući knjigu ne možemo ipak da ne zapazimo kako su i oni malobrojni reci na grčkom jeziku, uključujući i sam naslov originala – napisani pogrešno. Isto vrijedi i za nekoliko stihova iz izvornika koje citira Stjepan Ivšić u pogovoru.

U drugoj je knjizi tiskan prijevod *Odiseje*, zatim također tumač riječi i imena sa sažetim pregledom sadržaja, te Ivšićevi pogovori petom i šestom izdanju u koji-

ma nalazimo i podatak da je bilješke ispod teksta ovog prijevoda *Odiseje* sastavio prof. Zvonimir Zmajlović. Ostali su prilozi jednaki onima uz *Ilijadu*.

Odlučivši se da ponovo objavi Maretićeve prijevode, Nakladni je zavod Matice hrvatske imao očigledno u vidu činjenicu da su ti prijevodi ostali do danas nenadmašeni među jugoslavenskim prijevodi-ma Homerovih epova, iako nas od njihova prvog izdanja dijeli više od stotinu godina, što se nužno očitava i u njihovim jezičnim i stilskim osobinama. Njihovu je dugom životu nesumnjivo pridonio i Maretićev dugogodišnji suradnik Stjepan Ivšić koji je niz sukcesivnih izdanja i nakon prevodiočeve smrti pomno dotjerivao, vodeći računa o vjernosti prijevoda, stilskim kvalitetama hrvatskog heksametra kao i o promjenama u hrvatskom jezičnom standardu.

Ti su prijevodi ukazali, a ukazuju i danas, na sasvim aktuelan pristup metričkom prevodenju antičke poezije. Oni bi morali biti poticaj za rad na novim i suvremenim pothvatima prevodenja antičkih autora (pa možda i Homera) koji tek stoje pred nama. Morali bi biti i inspiracija za još temeljitije njegovanje i proučavanje naše nacionalne i svjetske kulturne baštine. Homerovo je djelo nerazdvojno ugrađeno u jednu i drugu.

Aleksandar Sunko

Ivan Bekavac Basić — Franjo Međeral: ELEMENTA LINGUAE LATINAE MEDICAE. Udžbenik latinskog jezika za zdravstveno usmjerenje. »Školska knjiga«, Zagreb, 1986, 236 str.

Idem: ELEMENTA LINGUAE LATINAE MEDICAE. Radni priručnik za učenike zdravstvenog usmjerenja. »Školska knjiga«, Zagreb, 1986, 96 str.

Pojava svakog novog udžbenika, čini nam se, treba da se mjeri različitim elementima: onima po kojima će taj udžbenik biti stvaran izvor znanja učenika i onima po kojima će se do tog znanja (vještina i navika) dolaziti lakše i brže. Naravno, ovo je samo grubo postavljen okvir za procjenu (a on, dakako, može biti i drugačiji), pa u procjenjivanju vrijednosti udžbenika moramo voditi računa i o nizu drugih faktora, od kojih je praktični rezultat jednako tako važan kao i metodičke premise.

Pogledamo li, uz ove prethodne naznake, novi udžbenik latinskog jezika za učenike zdravstvenog usmjerenja, treba odmah na početku reći da je posrijedi uistinu velik korak k modernizaciji i podizanju kvalitete nastave latinskog jezika u srednjim medicinskim školama. Već po njegovu oblikovanju, načinu pristupa, bogatstvu materijala i po opsegu građe jasno je da se nalazimo pred kvalitativno novim izvorom znanja. Uključimo li u to još i odlično zamišljen i izveden *Radni priručnik*, postaje još očitije sve što smo dosad rekli. Imat ćemo, doduše, i nekoliko primjedaba, uglavnom metodološke naravi, a naznačit ćemo i neka pitanja koja pojava ovog udžbenika otvara (i koja, naravno, nadilaze i sam udžbenik i praktičnu školsku nastavu, pa se pridružuju onim temeljnim pitanjima predmeta što ga nazivamo latinskim jezikom).

Pisci udžbenika, pa tako i naša dva autora — Ivan Bekavac Basić i Franjo Me-

đeral, moraju pri izradi udžbenika (uza sve zahtjeve struke) pomišljati prvenstveno na nastavnu praksu, iz vlastita iskustva ili iz razrađenih primjedaba stručnjaka »uhvatiti« slabe točke dosadašnjeg iskustva, te formulirati onakav metodološki pristup građi koji će u najvećoj mogućoj mjeri (i nikada dokraja!) izbjeći slabosti prethodnika, te, dakako, respektirati nastavni plan (broj sati) i program (nastavne sadržaje, cilj i zadatke), prilagođavati se predviđenim mogućnostima učenika i njihovoj dobi, te voditi računa o sveukupnom položaju nastavnog predmeta u cjelini nastave. Jasno je da su i naši autori pošli upravo s te pozicije i podastrli nam ovakav udžbenik koji zbog »stepenaste« nastave mora odudarati od uobičajene nastavne linije (te »ispremiješati« napose gramatičko građivo). Naime, ako isti udžbenik mora zadovoljiti potrebe od »kratkog kursa« od svega jednog polugodišta (*sic!*) — i dati uistinu elementarne obavijesti o latinskom jeziku (a upitajmo se ujedno u čijoj se glavi rodila takva misao o apsolviranju latinskog u tridesetak školskih sati?) — pa sve do dvogodišnjeg učenja koje treba da obuhvati glavninu morfologije i sintakse, vidljivo je da se autori nalaze gotovo pred nepremostivom preprekom. No Bekavac Basić i Međeral svoj su zadatak obavili (koliko je autoru ovog prikaza moguće sagledati, jer sam ne radi u nastavi za zdravstveno usmjerenje) izuzetno spretno i kvalitetno. Udžbenik je podijeljen u 50 lekcija, od kojih je prvih 18 namijenjeno učenicima koji latinski jezik slušaju svega jedno polugodište (*horribile dictu!*), pa im treba omogućiti da svladaju samo one elemente morfologije (dakako, fonologija se, radi predmeta samog, obuhvaća u svim bitnim crtama) i sintakse koji će im koristiti u praksi (farmaceuti za recepture i sl.). Svih 50 lekcija treba da svladaju učenici na drugom kraju ove planske skale, dakle oni koji latinski uče dvije godine. U jednoj godini (25 vježbi) obrađuje se uglavnom morfologija,

a u drugoj godini (vježbe 26 – 50) uglavnom sintaksa (uz dopunjavanje morfološke). Svaka vježba (do 26. vježbe) sadržava u principu: latinski tekst (katkad samo rečenice), gramatička objašnjenja i vježbe. Ta se shema, ovisno o potrebama nastave, proširuje objašnjenjima o tvorbi medicinske terminologije, specifičnom nastavnom građom koja će služiti budućem medicinaru ili farmaceutu, poslovicama, ilustrativnim materijalom, objašnjenjima recepata i drugih medicinskih dokumenata i sl. Od 27. vježbe gramatika se uglavnom svodi na upućivanje učenika na gramatički dodatak, a vježbe posve nestaju. Zato tekstovi postaju složeniji, dobivaju dodatni komentar, a najčešće i prikladnu ilustraciju. Ti su tekstovi izabrani prema stručnim načelima i predstavljaju pregled razmišljanja o čovjeku i njegovu zdravlju od antičkog vremena do srednjeg, pa i novog vijeka. Napomenimo da se ispred ovog glavnog dijela udžbenika nalazi i vrlo kratak uvod te pregled kratica. Nakon dijela udžbenika u kojem su poredane lekcije slijedi kraći *Appendix* koji sadržava pregled medicinskih učilišta u Jugoslaviji, sponsije, latinske medicinske pjesme i nezaobilazan *Gaudeamus*, osnovne pojmove metrike, pregled rimskog kalendara, te odličnu kartu Istočnog Sredozemlja u antici s glavnim medicinskim središtima i mjestima iz kojih potječu najslavniji antički liječnici. Potom je dodana vrlo opsežna gramatika (podijeljena u 192 paragrafa), te na kraju rječnici: latinsko-hrvatski ili srpski i hrvatsko ili srpsko-latinski.

Radni priručnik, namijenjen samostalnom radu učenika, prati u stopu građu udžbenika, često je pomnije tumačeći i obilno je raščlanjujući u najrazličitijim oblicima poticajnih vježbi.

Kad smo tako prikazali izvanredno bogat sadržaj ovog udžbenika i njegova *Radnog priručnika*, uputit ćemo i nekoliko primjedaba vezanih, uglavnom, za neka metodološka pitanja.

Na prvom mjestu, čini nam se, autori su se odlučili za onaj metodološki postupak koji kreće od sintagmatske osi (dake oblika u funkciji) koja se identificira unutar određenog originalnog teksta. Od te metodologije djelomično odudaraju, dakako, uvodne lekcije koje obrađuju latinsku fonologiju. No od tog prirodnog odudaranja krenuli su autori još malo dalje i u prve dvije lekcije pokušali su stvoriti tzv. »jezičnu situaciju« u kojoj će se učenici postaviti kao govornici stranog, dakle ovdje latinskog jezika. Naravno, može se reći da je potpuno nebitno hoće li učenici »zvučnu sliku« latinskog jezika steći čitanjem pjesme ili odlomka ili poslovice ili čega drugoga, ili u »razgovoru«. I nema, uistinu, u tome ništa samo po sebi loše, no čini nam se da to »razgovaranje« treba voditi *cum grano salis*, jer bi inzistiranje na tom vidu komunikacije (bez adekvatnog civilizacijskog konteksta) vodilo *ad absurdum*: pretvara se u mrtve fraze, a to vodi u ritualiziran govor beskrajno daleko od zamisli autora. Oni su, napominjemo, taj dio uvoda izradili s mjerom, no kako se kroz vježbe u lekcijama (*exercitationes*) ova vrsta pristupa katkad sama nameće, čini nam se da takva odstupanja od metode nije trebalo biti. Druga se primjedba odnosi na relativno skroman opseg latinskog teksta. Gramatička građa, naime, daleko preteže nad tekстом (ovo se, dakako, odnosi na prvu polovinu udžbenika), pa će se silom prilika — *sit venia verbo* — veći dio učenja svoditi na gramatičko gradivo, a to je negacija metode koju su autori izabrali.

Treća primjedba vezana je također uz gramatičko gradivo. Smatramo da je izdvajanje gramatičkog gradiva iz većeg dijela lekcija kao i njegovo izdvajanje na kraju knjige pogreška upravo na tragu onoga što smo malo prije rekli. Gramatika izdvojena i paragrafirana (radi referencija) izdvaja se i u procesu učenja i to vodi gramatiziranju, odvajanju gramatike u »svijet za sebe«, pa ona postaje *causa sui*,

»vrhunac znanja«, umjesto snalaženja u tekstu, umjesto prepoznavanja struktura — a to je opet negacija same metode koju su autori izabrali.

Što se tiče gramatike, imamo još dva manje važna pitanja, a to su: pitanje o svrsishodnosti gramatičkih objašnjenja preuzetih iz tzv. »plave« gramatike hrvatskoga književnog jezika, koje katkad i terminološki i strukturalno odudaraju od onoga što učenici donose iz redovne školske nastave (npr. pojam optativa!); drugo je pitanje o stvarnoj potrebi da se pojedine sintagmatske cjeline (npr. akuzativ s infinitivom) — uostalom vrlo složene napose jer za njih hrvatski ili srpski jezik nema adekvat — uzimaju već na samom početku kad je znanje učenika još vrlo tanano (dakako, ako to nije diktirano potrebom onih učenika koji svladavaju latinski u jednom semestru).

Sitnije dileme, te uobičajni tipfeleri (danak brzini!) ne zavređuju, u odnosu prema vrijednosti udžbenika, ni da se spomenu.

Na kraju ipak još jedna primjedba: čemu treba da se u naslovu ovog udžbenika spominju *elementa*, kad on uistinu sadržava znatno više od samih elemenata? S obzirom na građu koja je udžbenikom obuhvaćena treba da se naziva *LINGUA LATINA MEDICA* bez ikakvih ograda.

Napokon, kako smo obećali na početku, otvaraju se ovdje i neka pitanja koja nemaju sa samim udžbenikom (on im je, doduše, izvrstan poticaj) neposredne veze, te nadmašuju i sam predmet ovog prikaza. Naime, a taj problem muči i potpisnika ovog članka, postavlja se pitanje u kojoj mjeri latinski jezik može postojati kao latinski medicinski jezik, u kojoj se mjeri taj latinski medicinski jezik može odvojiti od antičkog civilizacijskog konteksta u kojem je nastao i u kojem se razvijao (autori su o tom kontekstu nešto rekli u radnom priručniku), jesu li to neki rodački odnosi između »općeg« latinskog i medi-

cinskog latinskog ili su to dvije savim nezavisne cjeline? A potom, je li cilj učenja latinskog jezika jednog budućeg farmaceuta i liječnika samo poznavanje terminologije i gramatičkih odnosa koje će upotrebljavati u dijagnostici i drugim medicinskim postupcima ili je *latinitas* samo predvorje *humanitatis* i ne krije li se u tome jedna od tajni obrazovanja za liječnički poziv?

To su dakako samo pitanja. Odgovori se skrivaju na najvišim razinama obrazovnog sistema, i ne samo njega već i iskustva što ga obrazovanje, kao dio društvene prakse, stječe već više od dvadesetpet stoljeća u ovoj našoj zapadnoj civilizaciji. Od odgovora na neka od ovih pitanja, mislim, zavisi i djelić naše budućnosti. Preispitivanje ciljeva nastave latinskog jezika (a i grčkog!) kao temelja obrazovanja budućih medicinara — vječni posao uostalom — tek treba da dade odgovore i na tako postavljena pitanja.

Zlatko Šešelj

Mislav Ježić **RGVEDSKI HIMNI.** Izvori indijske kulture i indoeuropsko nasljeđe. Globus, Zagreb 1987, 343 str.

Prikazivanje ovako naslovljene knjige u časopisu koji je programski okrenut grčkom i rimskom civilizacijskom nasljeđu svakako iziskuje preliminarno objašnjenje. Nema nikakve sumnje da je pred nama studija kojoj je polazište indološko, koja se najneposrednije tiče samih izvora indijske kulture i koja najkoncentriraniji profesionalni odziv mora očekivati upravo od indologā. S druge strane, nedvojbe-

no je i to da je riječ o knjizi u kojoj su i navođena građa i argumentativni postupak i ishod istraživanja dobrim dijelom u interesnom području klasične filologije. Grecističke implikacije Ježićeve studije doista je nemoguće predvidjeti: u njoj se, s jasno artikulirane hermeneutičke pozicije, raščlanjuje važan dio helenskog himničkog nasljeđa, s ozbiljnim, dalekosežnim izletima i u ključne epske tekstove. U tom pogledu, *R̥gvedski himni* razložno pobuđuju interes i specijalista za antičku književnu povijest.

Ovakvo raščlanjeno ukazivanje na umjesnost prikaza čini, vjerujem, izlišnim ispriku o njegovoj neprikrivenoj nepotpunosti. Za strogo omeđen zadatak kvalificiran je i istraživač kojemu je matična struka klasična filologija, a vedska filologija dostupna u onoj nedostatnoj mjeri do koje se moglo doprijeti revnim studentskim iščitavanjem Macdonellove *Vedske gramatike* i *Vedske čitanke*. Procjenu indološke dimenzije Ježićeve knjige treba prepustiti drugom mjestu i drugom prikazivaču.

Tvarna je osnova Ježićeve studije *R̥ksam̥hitā*, zbirka od 1928 himana posvećenih raznolikim božanstvima (Indri, Agniju, Somi, Varuṇi, Mitri). Riječ je o neosporno najstarijem tekstu stare indijske književnosti, a time i najstarijem tekstu cjelovita indoevropska civilizacijskog oružja. Pjesme su u doista golemu razdoblju tradirane isključivo usmeno (najstariji rukopis ne seže dublje od osamnaestog stoljeća), no očekivani problem njihove korektnosti tekstološke uspostave zapravo ne postoji: u takvim tekstovima, usko vezanim uz obred, ništa se ne smije samovoljno mijenjati. Da je tomu zaista i bilo tako, svjedoči i to što golem protok vremena nije uspio stvoriti nikakve spomena vrijedne varijantne osobitosti među rukopisima. S druge strane, takva nedodirljivost ritualno važnih tekstova u stanovitu je smislu destimulativna za njihovu egzegezu: ono što se mora znati nai-

zust zbog svoje obredne djelotvornosti ne treba nužno i razumjeti u svakoj podrobnosti. Zbog svega toga, *R̥ksam̥hitā* se s pravom smatra krupnim iskušenjem vedske filologije, osobito danas kad se njezinoj interpretaciji može prići tek poslije razgovijetna opredjeljivanja o ključnim pitanjima recentne teorije mita.

U tom zamršenom hermeneutičkom zadatku Mislav Ježić odlučio se ponajprije slijediti tipološke podudarnosti koje otkriva supostavljanje *R̥ksam̥hite* i relevantnih tekstova helenskoga i hebrejskoga nasljeđa. Na temelju uočene tipološke usporedivosti nametnulo se i pitanje o mogućim genetskim kontaktima u njihovoj pozadini. U takvoj optici *R̥ksam̥hitā* se otkriva kao dragocjen izvor raznolikih mitskih iskustava koja nam uveliko mogu pomoći u tumačenju mitoloških motiva u helenskoj tradiciji. Za tako postavljeno istraživanje fundamentalnom se pokazuje distinkcija između mita »kao mantre, žrčevskoga uvida u ustroj svijeta i odnose božanskih sila« i mitologije »kao kasnije aristokratske epske prerade mita u povijest i pripovijest« (str. 11).

R̥ksam̥hitā je analizirana s triju aspekata. U prvom odjeljku analizira se spoznajna dimenzija mita (*Mit*, str. 33–99). U drugom se himne analiziraju kao književne tvorevine (*Pjesan*, 101–123). U trećem se raspravlja o obrednim implikacijama himana (*Žrtva*, str. 125–204). Izabrana su motrišta komplementarna: pokazuju kako u jedinstvenom poimanju svijeta znanje mora imati i ljepotu i djelotvornost, pjesništvo utjecajnost i spoznajnu vrijednost, a obred ljepotu i istinitost (usp. str. 271).

Helenska mitologija transformira mit tako što ga shvaća prvenstveno kao slavljenje heroja. Heroji se s neskrivenom samohvalom pozivaju na vlastito podrijetlo, pa se obaveza podastiranja rodoslovlja prenosi i u kazivanja o bogovima. Uvid u božanski uspostavljen poredak svijeta pretvara se u teogoniju, a vjerojatno naju-

očljivija posljedica takva razvoja helenske mitologije jest posvemašnja antropomorfizacija božanstava.

Razlike koje zbog takvih krupnih mijena nastaju među vedskom i helenskom himnikom dadu se sažeti u nekoliko točaka: (a) u vedskoj himnici invocira se »božanstvo kojemu je posvećena himna«, u helenskoj Muze, koje kao posrednička božanstva tek omogućuju »pjevanje o drugima«; (b) genealogija je u vedskoj himnici »motivirana 'istinom', proizlazi iz pojedina uvida«, a u helenskoj »tradicionalna, ujednačena, neizostavna«; (c) slikovitost vedskih himana »dokida se u natpojavnju zbilju«, helenskih »fiksira u nadnaravno plastični lik«; (d) u vedskim himnama zbivanje je »pretežno cikličko, prirodno«, u helenskim »pretežno jednokratno, povijesno«; (e) za vedske himne antropomorfnost »ne postoji (osim u heroja), ili je motivirana kontekstom«, dok je u helenskim »dosljedno provedena, nemotivirana kontekstom«; (f) teriomorfnost je u vedskim himnama »motivirana kontekstom«, u helenskim »ne postoji (ili je tradicionalna)«; (g) vedske se himne izvode »u žrtvenu obredu«, a helenske »na svetkovinama«; (h) vedskima je svrha »utjecaj na bogove, istinit hvalospjev koji obavezuje«, a helenscima »dug bogovima prije slavljenja junaka, proemij« (str. 120).

S druge strane, vedska i helenska himnika pokazuje u nekim aspektima i vidljivu bliskost. Na genetičku podudarnost dviju himničkih tradicija ukazuje Ježić filološkom argumentacijom »izvana« (pozivanjem na indoevropske etimologije) i »iznutra« (kontekstualnom semantičkom analizom). Pri tome luči četiri vrste dodira: (a) sintagme s fonološkim, morfološkim, sintaktičkim i semantičkim podudarnostima; (b) sintagme sa sintaktičkim i semantičkim podudarnostima gdje je samo riječ zamijenjena sinonimom; (c) izraze koji su doživjeli pomak mitskoga značenja, ali su izrazi istoga poetskog i

misaonog obrasca; (d) izraze s fonološkim i morfološkim podudarnostima, ali s izmijenjenim sadržajem (usp. str. 119).

Zamašnu, stupnjevitu Ježićevu filološku analizu nemoguće je prikazivati korak po korak u svakom pojedinačnom primjeru. Ograničit ćemo se na jedan od najprovokativnijih segmenata u kojemu se tumače *epitheta vexatissima* Here i Atene: $\beta\omega\omega\pi\iota\varsigma$ odnosno $\gamma\lambda\alpha\upsilon\kappa\omega\pi\iota\varsigma$. Interpretativno kolebanje koje su pred tim atributima pokazivali još antički filolozi navodi na to da se odgonetka za njih potraži izvan njihova neposredna konteksta. Ježić drži legitimnim pretpostaviti da je riječ o nereflektiranom preuzimanju tradicionalne poetske formulacije. Pridjev $\beta\omega\omega\pi\iota\varsigma$ — sporan za Heru — po njemu je sasvim umjestan kad se u homerskoj himni Heliju javlja uz Eurifaesu, sestru Hiperionovu i majku Helijevu, i kad se shvati kao bahuvrihi: ona kojoj je oko kravlje ili bičje, to će reći, Sunce (str. 46 i d.). Zagubljenu motivaciju pridjeva $\gamma\lambda\alpha\upsilon\kappa\omega\pi\iota\varsigma$ otkriva Ježić uz pomoć fragmenta Empedokla (B 42 Diels — Kranz) i Euripida (1009 Nauck²) u kojima se takav epitet pridijeva Mjesecu. Shvaćen kao bahuvrihi, $\gamma\lambda\alpha\upsilon\kappa\omega\pi\iota\varsigma$ označuje onoga kojemu je oko čuk, to će reći Mjesec (str. 47). U slučaju prvoga analiziranog atributa valja pretpostaviti naknadni prijenos na Heru, dok za Atenu nije isključeno da je takav naziv stekla izvorno.

Bez sustezanja se može reći da je klasičnofilološka dimenzija Ježićeve studije u tehničkom pogledu besprijekorna. Njegovo snalaženje u izvorima, izbor standardnih tekstova, uvažavanje relevantnih tekstnih inačica, odaje pouzdanu obaviještenost. U metodičkom pogledu, nema dvojbe da je pokušaj tumačenja neprozirnih mjesta u helenskoj himnici s osloncem na daleko drevniji rgvedski materijal potpuno legitiman. Štoviše, lako se može dokazivati da je to iskoračenje u najrazumnijem smjeru. Način na koji Ježić otkriva nerazumljive relikte u tekstu i os-

mišlja ih u potvrđenom ili naslućenom starijem kontekstu ne iziskuje samo vrhunsku filološku kompetenciju nego i staloženost tumača koji zna da ne može sve obrazlagati odjednom: ako igdje, a ono u ovakvoj interpretaciji ne smije se za volju dojmiva detalja gubiti iz vida cjelina. Pogled u prapovijest indoevropske himnike nesumnjivo obogaćuje konvencionalnu generičku predodbžu o grčkim himničkim tekstovima. Neka od pobrojanih distinktivnih obilježja grčkih himana do kojih se stiže pogledom »izvana«, »iznutra«, u sinkronijskom presjeku grčke književnosti, očigledno nemaju status generičkih odrednica. Ključni procesi uspostave vrste, uvjerljivo nam pokazuje Ježićeva knjiga, doista nisu dokučivi isključivo iz grčke književne povijesti.

Razumljivo je da u knjizi tako obuhvatne argumentacije ne treba očekivati nepodijeljenu suglasnost s autorom u svakom detalju. Osobno, primjerice, nisam uvjeren da Ježićevo tumačenje spomenutih atributa Here i Atene (u potonjem slučaju, na »revizionističkom« tragu A. Mommsena), koje implicira niz ne baš jednostavnih prijenosa, može privući one filologe koji su takve pridjevke skloni tumačiti kao posljedicu prvobitnih likovnih prikaza — iako, strogo govoreći, jedno tumačenje ne bi nužno moralo isključivati drugo. Vjerujem, također, da se ključna tvrdnja o nedostatnosti tumačenja grčke himnike iz nje same dobro može ilustrirati i problemima s kojima se grčka književna kritika suočavala pri njezinu opisu. U tom kontekstu zacijelo je najdragocjeniji svjedok Menandar Retor (3. st. n. e.), čiji smušeni katalog himničkih podvrsta jasno ukazuje na neprozirnost tradicije (kletičke, apopemptičke, prirodznan-

stvene, mitske, genealoške, »izmišljene«, molbene i odvrćuće; uspr. Russell — Wilson, c. 333). Mislim, napokon, da je knjiga, koja se s pravom ne libi didaktičnosti gdje je ona nužna, mogla biti eksplicitnija u vlastitom određivanju prema suvremenoj teoriji mita. Konfuzija i međusobna netrpeljivost koje u toj teoriji vladaju svakako bi opravdale jedno dodatno poglavlje.

Bez neodmjerene rodoljubivosti valja zaključiti da je Ježićeva analiza grčkih himana jedna od najstimulativnijih koje smo u posljednje vrijeme imali prilike pročitati. Kronološka je kob *Rgvedskih himana* da su se mimoišli s najobuhvatnijom klasičnofilološkom interpretacijom homerskih himana ovoga desetljeća (Richard Janko, *Homer, Hesiod and the Hymns. Diachronic development in epic diction*. Cambridge 1982). Međusobno odmjeravanje tih dviju perspektiva mogli bismo u budućnosti samo poželjeti.

Za klasičnog filologa, koji je po znamenitoj Wilamowitzovoj definiciji *vir bonus discendi peritus*, Ježićeva je studija izvrstan podsjetnik kako ne treba vjerovati u autarkičnost vlastita predmeta. Poslije neuspjelih, ponekad gotovo egzibicionističkih pokušaja da se Indija uvuče u antičku književnu historiografiju kao duhovna majka romana ili nekih drugih književnih oblika, ovdje se, bez naivne opterećenosti pravom prvenstva ili vrijednosnim usporedbama, smireno ukazuje na tipološke i genetičke kontakte važnih segmenata dviju velikih književnih tradicija.

Za klasične filologe, nedvojbeno, napokon jedan put u Indiju koji se istinski isplati.

Darko Novaković